

Oorlogswolken boven de 'Zwarte Tuin'?

Te Gast: Dirk Rochtus, docent internationale politiek aan Lessius/KU Leuven

Op het Eurosongfestival traden ze nog samen op, maar in het echte leven botert het niet tussen Armenië en Azerbeidzjan, de twee staten die door hun ligging in de Zuidelijke Kaukasus van groot strategisch belang zijn voor Europa. Het water tussen de christelijke Armeniërs en de islamitische Azeri's, een Turkstalig volk, is diep, heel diep.

Dat bleek eind mei nog eens op een internationale conferentie in Stepanakert (Nagorno Karabach) die gewijd was aan het grootste struikelblok voor de toenadering tussen Jerevan (Armenië) en Bakoe (Azerbeidzjan): de status van de Armeense enclave Karabach (letterlijk "Zwarte tuin") in Azerbeidzjan, die precies twintig jaar geleden een verzoek tot Moskou richtte om zich te mogen aansluiten bij de toenmalige Sovjet-republiek Armenië. Woedende Azeri's richtten een bloedbad aan onder de Armeense minderheid in andere steden in Azerbeidzjan. Toen de Sovjet-Unie uiteenviel, probeerde Bakoe het streven van Nagorno Karabach naar onafhankelijkheid in de kiem te smoren. Een bloedige oorlog kostte het leven aan tienduizenden mensen. Met de hulp van Armenië behaalden de Karabach-Armeniërs in 1994 de overwinning en bezetten ze de aanpalende districten in Azerbeidzjan als een soort veiligheidsgordel. Niemand erkent echter de onafhankelijkheid van deze tweede Armeense staat met een oppervlakte van een goede 4.400 km². Samen met Zuid-Ossetië en Abchazië (die zich hebben afgescheurd van Georgië) behoort Nagorno Karabach tot de zogeheten bevroren conflicten. De internationale gemeenschap probeert een oplossing te vinden voor het dilemma van zelfbeschikking en territoriale integriteit waarop zich respectievelijk Armeens Karabach en Azerbeidzjan beroepen.

Rusland, Amerika en Frankrijk die de Groep van Minsk vormen, willen tot wederzijdse toegevingen komen. Altijd weer draait de impasse rond dezelfde vragen: trekken de Karabach-Armeniërs zich terug uit de bezette gebieden? Wanneer en hoe kunnen de Azeri-vluchtelingen terugkeren? Wat zijn de modaliteiten van een in Nagorno Karabach te houden referendum en kan Bakoe aanvaarden dat dit eventueel tot een erkende onafhankelijkheid van de "tweede Armeense staat" zou leiden? Al jaren wordt over de kwesties onderhandeld, maar zonder succes.

Spierballen

Bakoe rolt de jongste maanden met de spierballen. De rijke oliestaat aan de Kaspische Zee drijft zijn bewapeningsuitgaven enorm op (vijf keer meer dan Jerevan). In maart kwam het aan de 'contactlijn' tussen Nagorno Karabach en Azerbeidzjan tot de felste gevechten sinds de wapenstilstand van 1994. Een voorproefje van wat Bakoe beoogt?

Dan ziet het er niet al te best uit voor de Azeri's, want na enkele uren moesten ze de veroverde posities weer prijsgeven. De Karabach-Armeniërs zijn vastbesloten zich tot de laatste druppel bloed te verweren. Het gebied beschouwen ze als "heilige Armeense grond" en het is voor het eerst sinds de moord op hun volk door de machthebbers van het Ottomaanse Rijk in 1915 dat de getraumatiseerde Armeniërs de "Turken" (zoals ze de Azeri's noemen) in het defensief hebben gedrongen. Ondertussen koestert Nagorno Karabach de droom van internationale erkenning. Of zoals zijn jonge, waardige viceminister van Buitenlandse Zaken, Eduard Atanesian, zei: "Ook al erkent de wereld ons de volgende twintig jaar niet, we houden voet bij stuk."

Verzoening hangt niet in de lucht. Een federaal model met autonomie voor Nagorno Karabach binnen Azerbeidzjan wijzen de Armeniërs verontwaardigd van de hand. Het wantrouwen tegenover de "Turken" is te groot. Een model van regionale coöperatie zoals in Europa of de Benelux is (nog) niet haalbaar: eerst moet de nationale kwestie met vaste grenzen en veiligheid voor de eigen bevolking worden geregeld. Intussen stapelen de oorlogswolken zich op. Als het tot een oorlog komt, zal het voor 2012 zijn, wanneer Bakoe zijn olie-inkomsten zal zien dalen en minder kan uitgeven voor bewapening. Het wordt dus een race tegen de tijd als de diplomatie de vrede wil redden.